

הקדמת מנדלי מוכר-ספרים עם צאתו אל העולם להציג את סיפוריו שיצאו לראשונה ממכבש הדפוס*

הקדמת מנדלי מוכר-ספרים

בשעת זמן ארוספאָר אין דער וועלט
מיט אייגענע צום ערשטן מאל אָפגעדרוקטע מעשיות*
What's in a Name?

מה שמך? — דאָס איז די ערשטע שאלה, וואָס אַ ייד פֿרעגט דעם אַנדערן נאָך
אַ חילד פֿרעמדן, באַלד וויל ער באַגעבנט זיך מיט אים און שטעקט אים אַפֿ אַ 'שלום-
עליכם!' קיינעם קומט בשעת-מעשה אויף דעם געדאַנק? גאָר נישט אַרױף, אָו מען זאָל
זיך אַקעגן דעם אַנדערן, אַ שטייגער: 'וואָס איז אײך, רבֿ קרובֿ, אָווי דאָ געלעגן צו
וויסן, ווי אײך הייסט? מיר ווילן דען איינער מיט דעם אַנדערן זיך משוך זײַן? אײך הייסט,
ווי מען האָט מיר אַ נאָמען געגעבן, און לאָזט מיך געמאַך? נײַן, אַדרבא, די שאלה 'מה
שמך?' איז אַ גאַנץ נאַטירלעכע זאַך, עס ליגט אָווי אין דער טבע, אַקדאַט ווי אַ טאַפֿ
צו טאַן יענעם נייע קאַפּאַטע מיט אַ פֿרעג: מה-יִקָר? וואָס קאַסט אָן אַרשײן? ווי צו
נעמען אומגעבעטן אַ פּאַפּיראַס בשעת יענער עפֿנט זײַן טאַבאַק-פּושקעלע אויף? ווי

.k

מה שמך? זו השאלה הראשונה, שיהיה נוהג לשאול את זולתו — יהיה זה אדם זר ומחר כאשר יהיה — מיד עם פגישתו הראשונה, ולאחר שתקע לו את ידו בברכת 'שלום-עליכם!'. לא עולה כלל על דעת איש בשעת המעשה להשיב לעומתו, למשל, כך: 'וכי מה זה כל-כך חשוב לך, רבי קרוב, לדעת מהו שמי? כלום באים אנו להשתדך זה בזה? שמי הוא בדיוק כפי שקראו לי, ואנא — הנח לי! לא, אדרבה, השאלה 'מה שמך?' נשמעת כמובנת מאליה. זה ממש שיך לטבע העניין, כמו למשש את קפוטתו החדשה של פלוני ולשאול: מה מחירה? כמה עולה אָקָה? או ליטול מדי פלמוני סיגריה, מבלי לשאול תחילה, בשעה שהוא פותח את

הפיקת-הסיגריות שלו; או לדחוף את האצבעות אל קופסת-הטבק של הזולת, לשלוף מעט ולשאוף באף; או להציג רגל בתוך האמבט של אלמוני, לטבול בו את המטפחת המזוהמת ולשפשף את הגוף; [או להציף מאחור אל מחזור התפילה של מישהו ולמהר מתוך דרך-ארץ לדפדף עד לפני שההוא הספיק לסיים לקרוא ולעכל כהלכה את מילות התפילה]; או לגשת אל שני אנשים משוחחים ביניהם ולהטות אחן אל שיחתם; או לשאול את פלוני לפתע-פתאום, סתם בעלמא, מצב עסקיו מהו, להשפיע עליו שפע עצות, גם אם אין הוא זקוק להן כלל, והוא יכול להסתדר [היטב-היטב] בלעדיון — [ואף בלעדיו בעל-העצות], דברים כאלה ומעין אלה רוחים אצלנו [היהודים] לא מעט. זהו סדר-העולם מימים ימימה, ואין זה אלא שיגעון או טירוף משונה, ממש שלא כדרך הטבע, לקום ולהחרים כנגדו... ולא רק בעולם-הזה, אפילו שם, בעולם-הבא, מקובל על דעת היהודים שכאשר איש מציג את רגלו על הסף, נשמעת ברמה שאלתו הראשונה של מלאך-הדומה: 'מה שמך, רבי קרוב?' המלאך אשר נאבק עם יעקב אבינו, אף הוא לא שינה את סדרי העולם ושאל, [כנהוג] מהו שמו. ואם מלאך מן השמיים כך, קל חומר כן-אדם [חוטא], בשר-הדם פשוט. ובכן, ידוע לי היטב, שבשעת יציאתי הראשונה אל הספרות היהודית, [כפי שקוראים לה], להציג את סיפורי-המעשיות שלי, תהיה שאלתו הראשונה של הקהל: 'מה שמך, רבי דוד?'

- 1 'מה שמך?' — דאָס איז די ערשטע שאלה, וואָס אַ ייד פֿרעגט דעם אַנדערן נאָך אַ חילד פֿרעמדן, באַלד וויל ער באַגעבנט זיך מיט אים און שטעקט אים אַפֿ אַ 'שלום-עליכם!' קיינעם קומט בשעת-מעשה אויף דעם געדאַנק? גאָר נישט אַרױף, אָו מען זאָל זיך אַקעגן דעם אַנדערן, אַ שטייגער: 'וואָס איז אײך, רבֿ קרובֿ, אָווי דאָ געלעגן צו וויסן, ווי אײך הייסט? מיר ווילן דען איינער מיט דעם אַנדערן זיך משוך זײַן? אײך הייסט, ווי מען האָט מיר אַ נאָמען געגעבן, און לאָזט מיך געמאַך? נײַן, אַדרבא, די שאלה 'מה שמך?' איז אַ גאַנץ נאַטירלעכע זאַך, עס ליגט אָווי אין דער טבע, אַקדאַט ווי אַ טאַפֿ צו טאַן יענעם נייע קאַפּאַטע מיט אַ פֿרעג: מה-יִקָר? וואָס קאַסט אָן אַרשײן? ווי צו נעמען אומגעבעטן אַ פּאַפּיראַס בשעת יענער עפֿנט זײַן טאַבאַק-פּושקעלע אויף? ווי

- 2 מעבעלע הייס איך! אָווי, רבותי, האָט מען מיר אַ נאָמען געגעבן, נאָך מיינעם אָן עלטער-זײַן פֿאָ דער מאַמעס צד, רב מעבעלע מאַסקווער, זכורנו לברכה. מאַסקווער האָט ער אין זײַנע צײַטן געהייסן דעריבער, וויל מען האָט געשמעסט, איז ער אַ מאל געווען אָזש אין מאַסקווע, איינצהאנדלען דאָרט רוסישע סחורה [און האָט בשלום גיך-געשווינד זיך אַרױסגערוקט, שאַ-קײַטש, איידער מען האָט זיך אַרומגעקוקט אַרױסצוגאָן אים פֿאָ דאָרט, מלא, דאָס בײַן אײך נישט אַרױסן, נאַרשיקײַטן!... אַבער אין מאַסקווע, בײַם פֿאַרײַע, איז ער, הייסט עס, טאַקע געווען]. דאָס האָט אים פֿאַרשאַפֿט
- 3 ווי אַרױסצוקוקן מיט אַ פֿוס אין יענעם ביטל (ביטל מיינט אַ וואַגנ).
- 4 ווי צוגײַן ווי צוויי מענטשן שמועסן צווישן זיך.
- 5 כאַטש יענער האָט גאָר אין זײַ מלל זיך נישט גענייטיקט.
- 6 וכדומה.
- 7 וואָלט אַרױסגעקומען עפעס טאַקע רײַן משונע.

מנדלי מוכר-ספרים

- 2 מנדלי הוא שמי! כך, רבותי, קראו לי על שם סבי-זקני מצד אמי, רב מנדל המוסקבאי, זיכרוננו לברכה. והוא נקרא בשעתו 'מוסקבאי' מפני שפעם הפליג ונסע ואפילו הגיע, כפי שנהגו לספר, עד למוסקבה כדי לקנות שם סחורה רוסית, [הוא הסתלק משם בשלום חיש-מהר, בשקט-בשקט, עוד לפני שנתעוררו לגרשו משם. מלא, אין זה מענייני, הכלים!... אבל במוסקבה העיר, כלומר אצל ה'פונייה', הוא אמנם היה הנה]. מעשה זה הוציא לו

הקדמת מנדלי מוכר-ספרים נכתבה לכתחילה כפרק ראשון בנוסח השני של 'דאָס קליינע מענטשעלע' (מהדורת וילנא, 1879). להלן עיבד המחבר את ההקדמה המכה למבוא כללי להוצאת-היובל הראשונה של כתביו ביידיש, (מהדורת אחיזה, ברוסו ביאליק הבורשקין, 1907, עמ' I—VI). כתב-היד של נוסח זה צורף למכתב מרדוה אל י"ח רבניצקי באחידה — ללא תאריך, אל-נכון מאוגוסט 1906. ראה: חליפת איגרות בין ש"י אברמוביץ ובין ח"ג ביאליק ו"ח רבניצקי בשנים 1905—1908, מהדורת חנא שמרוק, הוצאת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים תשל"ו, איגרת 17, עמ' 60 הערות 1, 2, 6. בעיבוד הזה חלו שינויים. בעיקר נוסף החלק האחרון, נוסח מורחב זה של ההקדמה פורסם המחבר גם בכרך הראשון של מהדורת-היובל הגדולה של כתביו ביידיש (וארשה 1911, עמ' I—IX). נוסח זה חורגם כאן על-פי מהדורת אחיזה ו"ח-ט"י כתב-יד של המחבר, השמור בארכיון רבניצקי שבבית-הספרים הלאומי האוניברסיטאי בירושלים, וסימנו: 1185 4, חלק מס' 189.

- 5 ווי אַרױסצוקוקן מיט אַ פֿוס אין יענעם ביטל (ביטל מיינט אַ וואַגנ).
- 6 ווי צוגײַן ווי צוויי מענטשן שמועסן צווישן זיך.
- 7 כאַטש יענער האָט גאָר אין זײַ מלל זיך נישט גענייטיקט.
- 8 וכדומה.
- 9 וואָלט אַרױסגעקומען עפעס טאַקע רײַן משונע.

דער טעקסט פֿון 'הקדמת מעבעלע מוכר-ספרים' איז דאָ איבערגעדריקט — אין אַ נייעם אַרױסלייגן — לויטן ערשטן בוך פֿון 'אלע נחבים פֿון מעבעלע מוכר-ספרים', זיבליי אַרױסגעבן, אָדעס, תרס"ז—1907, I—IV, און לויט מעבעלעס אייגענעם כתב-יד, וואָס געפֿינט זיך, צוזאַמען מיט אַ בריח פֿון אַטאָוטס 1906 צו י"ח ראַהוּציקין, אין ראַהוּציק-אַרכיוו בײַ דער נאַציאָנאַלער און אוניווערסיטעט-בײַבליאָטעק אין ירושלים. דער סימן: 1185 4, טעקע נ"י 189. זע: חליפת איגרות בין ש"י אברמוביץ ובין ח"ג ביאליק ו"ח רבניצקי, בשנים 1905—1908, מהדורת חנא שמרוק, ירושלים, תשל"ו, ד' 60, כאמ' 2. דער ערשטער נוסח פֿון 'הקדמת מעבעלע' איז פֿאַקטיש דאָס ערשטע קאַפּיטל פֿון דעם צווייטן, נאָר אין גאַנצן אויף דאָס נ"י איבערגעמאַכטן נוסח פֿון דאָס קליינע מענטשעלע, ווילנע, 1879. דער מחבר האָט, ווי זײַן שטייגער איז געווען, אַרױסגעבראַכט אַ גאַנצע רײַ שניינים און חיקונים, די פֿראַגמענטן, וואָס געפֿינען זיך נישט אינעם ערשטן נוסח (1879), שטעל אין זיך אַ קלאַמערן, די טעקסטעלע און לעקסיקאלישע ענדערונגען וועלן באַצײכנט זענען אין הערות בסדר, העלכע וועלן דינען צו פֿאַרשײַבן גענײַ דעם ערשטן נוסח. (שלום לוריא)

- 1 ווי באַלד.
- 2 קיינעם גייט בשעת-מעשה נאָר אויף דער מחשבה נישט אַרױף.
- 3 אָו מען זאָל זיך קענען אַנדלן.
- 4 ווי צו בעטן אַ פּאַפּיראַס בשעת יענער עפֿנט זײַן טאַבאַק-פּושקעלע מיט סיטן.

שם, שמעו הלך לפניו וכבודו במקומו עלה. הכול ראו בו איש
מוסר ומוכשר, בן העולם הגדול, [שנסע וראה עולם ומלואו], ובכל
מקרה של מצוקה, כאשר היה נחוך לכתוב 'בקשה' רשמית, היו
נהגים להתייעץ עמו... אלא שאין זה מענייני.

אין זין וינקל א נאמען און כבוד. אַלע האָבן אים געהאַלטן פֿאַר אַ געניטן, וועללעכען
מענטשן, [וואָס איז אַרטיגעווען אַ וועלט], און בשעת עפעס אַ נישט, אַדער ביים
אַנשריבן אַ פֿראַגע, פֿלעגט מען זיך מיט אים מיטש זיך... נאָר נישט דאָס בין
איך אַרסן.

3 "ו" - "ו" : "ו" פֿונעם זיין ווערן אַלס 52 יאָר. און מיטן פֿאַספֿאַרט שטיי איך אַלס 52 יאָר.
נאָר באַשטימט וויפֿיל איך בין אַלס קען איך זיך נישט זאָגן.

3 לא יצאתי די חובתי. לאחר שאלה ראשונה זו נפרץ אצל
היהודים סכר השאלות למיניהן, כגון: מניין מצואו של יהודי? האם
אתה נשרי ובעל-לאשה? היש לך ילדים? במה אתה סוחר? לאן זה
[יהודי] נוסע, הא? ועוד כהנה שאלות משאלות שונות, שנהוג היה
לשאל בכל תפוצות ישראל, וכל זה בכדי שפלוני-השואל יעשה
רושם טוב בעיני הבריות ויוכיח שהוא, [ברוך-השם], כך-אדם,
מוסר ומשופשף, ולא חובש-ספסל בעלמא. מן הרץ אפוא וממדת
האנושיות להשיב על כל השאלות, כפי שמשיבים 'שנה טובה!'
כאשר הוולת מברך אותך ב'שבת שלום!' או ב'חג שמח!'. ואני איני
רוצה להתריס כנגד מנהגו של עולם, הריני מוכן להשיב על כל
השאלות האלו, בקיצור נמרץ ככל האפשר.

3 דערמיט [אַלעין אָבער] איז מען נאָך נישט יוצא. נאָך דער דאָזיקער ערשטער
שאלה הייבן בין זיך זיך ערשט אָן צו שטיין אַלערליי [מיני] שאלות, ווי אַ שטייגער:
פֿון וואָנען איז עס אַ יוד? זייט איר אַ באַווייבער? האָט [אַ יוד] קינדער? מיט וואָס
האַנדלט עפעס [אַ יוד]? ווזהין, האָ, פֿאַרט עס [אַ יוד]? נאָך און נאָך¹² אָזעלכע מיני
שאלות, וואָס אָור איז שוין אָנגענומען געוואָרן בכל-תפוצות-ישראל זיי צו פֿרעגן,
אויב מען וויל אַ פֿנים האָבן פֿאַר ליטס, [דערמיט ווידן], אָז מען איז [ברוך-השם], אַ
מענטש, אָן אַרטיגעריבענער¹³, נישט קיין באַנק קוועטשער, און וואָס מען מח על-פי
מענטשלעכקייט דערדיף ענטפֿערן, אָור ווי אַ 'גוט-יאָר!' און אַיינעמס אַ 'גוט-שבת!'.
אַדער 'גוט-יום-טובּ!' איך וויל מיט אַ וועלט נישט אַיננרסן און בין בעריט אוןף די
דאָזיקע אַלע שאלות אוןף צו ענטפֿערן קורץ און בוך, ווי נאָר מעגלעך.

4 אַלעין בין איך אַ געבירטיקער פֿון צוועטשיץ, אַ היפש¹⁴ שטעטל, [אַן עין-הרע],
אין טעטערזיקער גובערניע, [באַרימט מיט איר גוטסקייט און פֿרוםקייט, ווי גלופסק,
אַ שטייגער, מיט איר חכמה, קאַנצאַנסק מיט אירע עשירות און טונעיאַדעווקע מיט
אירע פֿאַבריקעס - שיינע מקומות מיט מעלות אָזעלכע, ברוך-השם, וואָס האָבן
געווינקט און ווירקן אוןף דעם ייִדישן צושטאַנד אין אונדזער ווינקל דאָ אין גלות...]¹⁵
נישט דאָס בין איך אַרסן.
אין מיין פֿאַספֿאַרט [שטייען אַפֿילו בפֿירוש מינע יאָרן, אַ נאָר און אמט¹⁷ וויפֿיל
איך בין אַלט, קען איך [ווי געוויינטלעך אַ יוד], באַשטימט איך נישט זאָגן, מינע

[עלטערן]¹⁸, עליהם השלום, זינען שטאַרק מחולק געווען אין דער רעכענונג פֿון מינע
יאָרן, נאָך זיי ביידיע בין איך געברחן געוואָרן צום ערשטן ליכטל בשעת דער גרויסער
שרפה פֿון די קלייטן [נישט היינט געדאַכט], נאָר נאָכן טאַנטס חשבון איז דאָס געווען
בשעת די גרויסע קירות זינען פֿאַרשעלפט געוואָרן אין אונדזער ווינקל, פונקט אין
דער צייט, ווען דער אַלטער, זכורנו לברכה, איז נסתלק געוואָרן, און די מאַמע פֿלעגט
אריסחיזן, אָז דאָס איז נאָר געווען מיט אַ יאָר צוויי נאָך דער ערשטער בהלה, נישט
פֿאַר ייִדישע קינדער געדאַכט¹⁹, אַ סימן אַפֿילו, דענסטמאַל האָט זיך בין אַ אַנדז
געקעלט די רויטע קו, און זאָתחונוכה האָט זי פֿאַר אַ האָלב שטעטל געמאַכט
מיליניקע וואַרעניקעס, פֿון וועלכע מען האָט געלעקט די פֿינגער²⁰, און ליגן בין אַ טייל
אַלטע יודן בין היינט נאָך אין טעם, [מען באַדאַרף האָבן צייט און זיין אָזאָ בריה
גרויסעווען זיך אין אַזוינע מיני חשבונות, ווי טונעיאַדעווקער יודן, בעל-מחמות...]
נישט דאָס בין איך אַרסן.²¹

6 די 'פֿרימעטעס', [סימנים] מינע, אין מיין פֿאַספֿאַרט, זינען אָור: די וואָס - אַ
מיטעלע: האָר - ברעמען - גריר - אַרנן - קאַרע: די נאָז, דאָס²² מויל - מיטל-
מעסיק: די²³ באָרד - אַ גרויע, דאָס פֿנים - אַ ריינס: אַסאַביע פֿרימעטי
[באַזונדערע 'סימנים'] - נישטאָ, דאָס הייסט אין גאַנצן פֿראַסט גאַרנישט, אַ מענטש
ווי געוויינטלעך דאָס רובֿ מענטשן, נישט קיין בהמה²⁴, חלילה, איז איז דאָך די קשיא²⁵,
גלאַט אַ פֿאַספֿאַרט גאַר אָן סימנים²⁶ וואָלט דאָך אויך דאָס אייגענע באַוויזן, אָז מען
איז אַ מענטש! וואָרעס ווי האָבן דען בהמות פֿאַספֿאַרטן? דער תירוץ איז אָבער, אָז
'קשיות פֿרעגן איז קיין שכל נישט. הערסטו, דער גאַנצער שכל איז דאָך טאַקע, אַט נאָט
איך 'פֿרימעטעס' און ווייסט פֿאַרט נישט, וואָס פֿאַר אַ פֿנים איך האָב... און באמת
טאַקע, לאַמיר זיך נישט נאָרן, וואָס וועט איך אַרטיקומען, אָז איר וועט שוין וויסן, אַ
שטייגער, אָז מיין שטערן איז אַ הויכער מיט אַ סך קניישטן; אָז מינע נאָזלעכער
זינען זייער גרויסע און עפעס משונה; [אָז מיין פֿנים נאָכן אַנבליק זעט אויס עפעס ווי

- 18 מיין טאַטע מיט דער מאַמען, עליהם השלום.
- 19 נישט היינט געדאַכט.
- 20 האָס מען האָט פֿון די פֿינגער און ליגן בין אַ טייל אַלטע יודן, נאָך איז היינט אין טעם.
- 21 נישט דאָס אָבער בין איך אַרסן.
- 22 דער מויל.
- 23 אַ באָרד.
- 24 נישט קיין קאַטער, קיין בהמה, חלילה.
- 25 איז די קשיא איז.
- 26 אָן פֿרימעטעס.

4 אני עצמי הריני יליד צביעצ'יץ, עירה די גדולה, [בלו עין-
הרע], במחן שטרק'קה, [מפורסמת במאור-פנים וראת-שמים,
כמו כסלוק, למשל, בתבותה, קבציאל בעשירותה ובטלון בבתי-
החרושת שלה - מקומות יפים, בעלי סגולות נדירות, ברוך-השם,
שהשפיעו וממשיכים להשפיע על מצב היהודים בפינתנו כאן
בגלות...] אין זה מענייני.
5 בדרכי שלי רשום אפילו בפירוש מהו גילי, אך למעשה אין
אני יכול לומר בדיוק, [כרגיל אצל יהודי], בן כמה אני בעצם, הורי,
עליהם השלום, היו חלוקים מאוד כיניהם בחשבון שנותי. לפי דעת
שניהם נולדתי עם הדלקת הנר הראשון בשעת השריפה הגדולה של
החניות [לא עלינו], אלא שלפי חשבון האב זה היה כאשר קרת-
הקיפאון הגדולה נסחפה אל מקומנו, בדיוק בשעה שהרבי הזקן,
זיכורנו לברכה, נסתלק לעולמו. ואילו האם נהגה להוכיח, שזה היה
כשנתיים אחרי הבהלה הגדולה, לא עלינו ולא על ילדי ישראל, הא
ראיה, אפילו, בימים ההם המליטה הפרה האדומה, ובזאת-חנוכה
היא עצמה הכינה חמיות מחלב לחציעיירה, והכול ליקקו את
אצבעותיהם מפני טוב-טעמן, ויש יהודים אחדים, באים בימים,
שטעם החמיות הוק עדיין לא נמר מפייהם. [נחוץ פנאי וכשרון
להתעמק בחשבונות מסוג זה, כמו שיש, למשל, ליהודי בטלון,
בעלי המח...] אין זה מענייני.

6 סגולותי החיצוניות, סימני-היכר שלי, כפי שנרשמו בדרכי,
ניתן למנות כלהלן: הגובה - כינוני; השיער, הגבות - אפור;
העיניים - שחורות; האף, הפה - ממוצע; הזקן - שיבה,
הפנים נקיות; [סימנים יוצאי-דופן - אין]. כסך הכל - לא
כלום, אדם רגיל כמו רוב האנשים; לא בהמה, חלילה. חחרת אפוא
הקושיה, שהרי דרכי בעלמא, בלי ציון סימני-היכר, היה מראה את
אחוז הדבר, שמדובר כאן בכך-אדם! היכן מצינו, שלבהמות יש

הצעה 15 (1879): ארבע יאָרן און אַ פֿאַרשעצ'ענדיגן מיט אים פֿרעזן זיך מיטש זיך.

דרכונים? והתירוק הוא, שאין כל טעם להקשות קשיות. הקפת
ושמע, טעמו העמוק הוא בדעבד: הרי לך סימני-הכר וציוני-
תכונות — והף-על-פייכן לא תדע מהי חזונית וכיצד אני נראה...
למען האמת, אל-נא נרמה את עצמנו. מה יצא לך אם כבר תדע,
למשל, שמצחי גבוה ובעל קמטים רבים; שנחירי אפי גדולים מאוד
ומשונים משום מה; [שפני נראים לכאורה כזועפים]; כאשר אני
מביט, [מהורהר], הריני עוצם במקצת את עיני הקטנות כדרך
קצרי-הראייה; וכאשר אני מהדק את שפתי [נרמה, שמרחף עליהן
חייך ענוג-חוקר; הבלים, בחייו!] אפילו אשתי לא התעניינה לפני
נשואינו בוטות שכאלה. [היא נטלה אותי כפי שנוטלים אתרוג
'על-עיוור', מבלי לראות את פני תחילה — ולא נורא! מלא, הרי
כבר ידוע לכם, רבותי, שאני בעל לאשה, ועל ילדים אין כבר מה
לדבר. מובן מאליו, שיש לי ילדים, בלי עין-הרע, דווקא הרבה.
(מה עוד יש ליהודי? ... אך אין זה מענייני.)

בידלעך; אז אין קוק [באטראכט]. מאך אין קורצדיכטיק א ביסל צו מינע קליינע
אויגן; און אז אין פאָרצי די ליפן, [דאכט זיך, עס שוועבט אויף זי א מילד-
שטענדיק שמיכל; טאַרשיקטן, כילעבן!]²⁸ מיין ווייב אפילו האָט פֿאַר דער חתונה
אונדזערע זיך נישט אינטערעסירט מיט אַזעלכע קלייניקייטן.²⁹ [זי האָט מיך גענומען
זי אַ בלינדן אַתרוג, נישט אַנקוקנדיק פֿאַרער מיין פנים, און — נישקשה!]³⁰ מילא,
ווייסט איר דאָך שוין,³¹ רבותי, אז אין בין אַ באַווייבטער, און פֿון קינדערלעך האָט
מען גאַרנישט וואָס צו רייזן. עס פֿאַרשטייט זיך, אז אין האָב, אַן עין-הרע, טאַקע
פֿיל³². [וואָס דען האָט אַ יוד? ... נישט דאָס בין אין אַרסן.]

אויגן מיין ווייב אפילו האט פאר דער חתונה
אונדזערע זיך נישט אינטערעסירט מיט אזעלכע קלייניקייטן.

7 מסחר, [כפי שאתם רואים], הוא מימכר ספרים. החלפתי בחיי
פרנסות רבות למיניהן. קפצתי, כמנהג הבריות, על כל מציאה,
פניתי לכל הכיוונים, [עד שנמלכתי לבסוף בדעתי וביטלתי הכול
בהינף-ידי — אה, אה, לעזאזל כל הפרנסות! פניתי אז אל
הספרים, וכאן אני אכן תקוע עד היום הזה.]

7 האַמלען האַמל איך, [ווי איר קוקט מיך אָן]. מיט ספֿרים³³. איך האָב איבער-
געזאָגט אין מיין לעבן אַ סך מיני פרנסות³⁴, מיך געוואָרפֿן, ווי דער שטייגער איז³⁵,
אויף אַלע זייטן, [בין אין האָב לסוף אַ מאָך געגעבן מיט דער האַנט — אַ, אַ, אין
דערער אַרין די אַלע פרנסות! און מיך גענומען צו די ספֿרים, און דערביי טאַקע בין
איך בין היינט געבליבן.]³⁶

8 [אפשר לחשוב, לכאורה, שמסחר-הספרים הוא הטוב בעסקים.
הרי אני מתעשר! ועליכן יבואו בעקבותי היהודים, הצמאים
לפרנסה ונוהגים לחקות זה את זה, ויתנפלו כמו ארבה על סחר-
הספרים. אלא שאני נשבע לכם, ילדי ישראל, שנשארתי יהודי
אביון! קספרי הקודש בלבד, כלומר מן החומשים, סידורי-התפילה,
המחזורים, הסליחות, הקינות, התחינות או פמוטי-נרות, [קשה
להפיק פרנסה, כפי שאומרים, אפילו כזית.] מכאן שעלי להחזיק
עמי בעגלה ארבע-כנפות תוצרת בְּרֶשֶׁט, סליחות מעשה דובר-בְּנֵה,
ציציות כפולות-שמונה, רצועות, שופרות, קמיעות לסוגיהם,
מוזות, שיני-זאב, ראשי-גזר, נעלי-ילדים מבריקות, כיפות-ראש
לפעמים גם חפצי נחושת ופליז. מה עניין חפצי נחושת ופליז אצל
ספרים — אינני יודע. הנה כך נהוג אצלנו, בדיוק כפי שמחבר
יהודי צריך לפעמים להיות גם קצת שדכן, ושמש פולני בבית-כנסת
ועיר צריך להחזיק דוכן-מרוח קטן, ואיש-קהל צריך לבשל דגים
לפעמים, בחגיגת-שמחה אצל הבריות הנאות, ואף להיות המלצר
להגישם, [כשם שאפילו רב בעיריה נאלץ להתפרנס מסחר-

8 [הייסט דאך עס, א פנים, קען מען מינען, אָו ספֿרים איז גאַר דער ווילער מסחר.
איך ווער ריידן און אויף דעם סמך וועלן זיין — וואָס לעכצנדיק נעבעך נאָך פרנסה,
טוען זיי נאָך איינער דעם אַנדערן — זיך ווי די היישערקין אַ וואָרף טאָן אויף די
ספֿרים, שווער אין אייך, ייִדישע קינדער, אַז אין בין אַ יוד, אַן אַביון! פֿון רומל אַליין,
דאָס הייסט אין אונדזער מסחר:] חומשים, סידורים, מחזורים, סליחות, קינות, תחינות,
בענטשערלעך וכדומה — [וואָלט מען, ווי מען זאָגט, קיין וואָסער אויף קאַשע נישט
געזאָגט.] מח אין מיטפֿירן³⁷ מיט מיר בערשעטער סליח-קטנס, [דובר-אונדזער] סליחים,
כפולות-שמונהדיקע ציציות, רצועות, שופרות, הייעלעך, מוזחלעך, וואָלפֿענינדלעך
[מייערקעפלעך], קינדערשע בליטשקענע שיכלעך, יאַרמלקעלעך און אַ מאָל מעש-
און קופֿערוואָרג, ווי אַזוי³⁸ מעש- און קופֿערוואָרג קומט צו ספֿרים, הייסט אין אַליין
נישט. נאָר אַס אַזוי איז שוין ביי אונדז אייגענפֿירט³⁹, פֿונקט ווי אַ ייִדישער מחבר מח
אַ מאָל זיין אויך אַ שטיקל שדכן⁴⁰, אַ פֿרילישער שמש אין אַ קלייזל, מח האַלטן
דאָרט⁴¹ אַ קליין שענקל, ווי אַ קהלס-מאַן⁴² מח אַ מאָל אויף אַ שימחה ביי די פֿינע
בריות קאָכן פֿיש און זיין אַ סאַרזער, [ווי אַ רב אין אַ שטעטל מח ציען זיין פרנסה
פֿון הייזן, און נאָך די אַלע זאַכן, שווער אין אייך, האָב אין נישט מינס קיין גראָשן.]⁴³
[אַ נס, וואָס צו אַזאָ מיסחר מיט ספֿרים ווי מינער ברייט מען נישט דינגען אַ
מאַגאָזין מיט דער פֿאַרסע, גענוג דערצו אַב-יאָט אַ וועגל, אַב-יאָט אַ פֿערדל, איז דאָס
פֿערדל אַלט אָפֿגעבאַרעט, הינקט אַ ביסל צו און קריס וואָס עס פֿלאַנטעט מיט די פֿיס,
מהיכא-חיתי, איז אויך נישקשה, יאָגן זיך, פֿאַרן פֿאַסטשט באַדאַרף מען נישט, אַס פֿאַקט
מען אַן דאָס וועגל, איבערגעדעקט פֿלומרשט אַ בידלעך, און מע שלעפט זיך

9 שפרים, ולאחר כל הדברים האלה, אני נשבע לכם, אין לי פרוטה
אחת משלי.]
[ממש נס מן השמים, שלמען סחר-ספרים כמו שלי אין צורך
לשכור חנות על כל אבזרייה, די לי בעגלה כלשהי ובסוס כלשהו.
גם אם הסוס זקן ועורו מרופט, ואפילו אם הוא צולע במקצת
ובקושי משרך רגליו — לא נורא, אפשר להסתדר, מהיכא חיתי.
אין צורך לרמן כריצת מרכבת-הדואר או לרדוף אחר הרוח בשדה.]

- 27 מאך אין דערביי צו אַ ביסל די אויגן ווי אַ קורצדיכטיקער.
- 28 וועט עפעס אַרס ווי אין שמיכל מיט אַ שטענדיק געלעכטערל.
- 29 גלייבט מיר, מיין ווייב אפילו פֿאַר אונדזער חתונה האָבן אַזעלכע קלייניקייטן אויך מלל נישט אינטערעסירט.
- 30 מען האָט איר געזאָגט: מול-טוב, בלה, זי האָסט אַ חתן! און גענוג וועמענס עסק דען איז דאָס יענעמס אַ טאָן, יענעמס אַ פנים? וואָס מאַכט עס אַרס און וועמען גייט עס אָן?
- 31 מילא, ווייסט איר דאָך, אַגב, שוין, רבותי.
- 32 קינדער, פֿאַרשטייט זיך דאָך ממילא, אז אין האָב, און אַן עין-הרע נאָך פֿיל, וואָרעם, זי האָט איר אַ באַווייבטן יוד, ער זאָל נישט האָבן ללל-הפתוח אַ האַלבן טויז קינדערלעך? בפרט טאָן אַן אַרעמאָן.
- 33 האַמלען האַמל איך מיט רומל, דאָס הייסט מיט חומשים, מחזורים, סידורים, סליחות, תחינות וכדומה אַזעלכע מיני ספֿרים, דערביי געפינט זיך ביי מיר אַלערליי מעשיות — און אַ ביסל פֿון היינטיקע מיני ביכלעך.
- 34 — אַ סך מיני פרנסות: באַלד בייט אַראָפֿגיין פֿון קעסט בין אין געוואָרן אַ חלפֿן, דערנאָך אַ כשמים קרעמערל, אַ שענקער, אַ מוכר-תבואות, אַ מעקלער און אַ מלמד.
- 35 ווי דער שטייגער איז פֿון ייִדן.
- 36 און בין געווען, לאַ-עליכם, אַ גרייסער אביון, ווי זאָגט מען עפעס, אַ סך מלאכות און הייניק ברכות, בין לסוף האָב אין מיך גענומען צו ספֿרים און בין דערפֿון שוין אַ זייט מיט יאָרן, ברוך-השם, זייער שיין זיך ספֿרנס.

- 37 זיין רומל פֿיר אין טאָך מיט מיר בערשעטער סליחים.
- 38 ווי אַרס.
- 39 אַזוי איז שוין ביי אונדז אייגענפֿירט מנמה ונמה שנים.
- 40 מח אַ מאָל אויך זיין אי אַ שדכן.
- 41 מח דערביי האָרט האַלטן אַ קליין שענקל.
- 42 ווי אַ ספֿאַרשטיק.
- 43 ווי עפעס אַ בליקודש מח דאָס רוב זיך אָפֿגעבן מיט פֿלאַסקעס, פֿאַרקאָכן אַ מאָל אַ קאַשע, און ווי אַ ליאָדע בידל מח האָבן חלק אין דער טאַקעס... נישט דאָס בין אין אַרסן, יאַרנלאַנג בין אין אונדזער וועגנס, אין פֿאַר אַרס אין נאָכן פֿירן און בין דאָרט פֿול אין אַלע שטעט און שטעטלעך, מען קען מיר, ברוך-השם, אומעסטן ווי אַ בייזן שילינגער, איז וועט מיך דאָרט טרעפֿן שטייענדיק מיט מיין בידל דאָס רוב לעבן ביד-מרש.

געזונטערהייט. א גלעקל זאל קלינגן איז איבערדיק. מען איז יוצא מיט א סקרפ פון די רעדער. איינשטיין ארץ אכטניות אין באוומדערע נומערן פאר די מיט דער פאמפע באדארף מען אויך נישט. פארפארט גלייך צום בית-המדרש. דאס וועגלע בלייבט ארפן שול-הויף. דאס ארסגעשפאנטע פערדל שטייט זיך. עסט 'סישקע', אריב עס האט נאך, פון א לאנטעך. ארסגעשפרייט צווישן די ארפגעשטעלטע אין דער הויך האלאבלעס. איז האס. זינגלעך פארגבנען זיך און ריטן אים פונעם עק סטרונעס שטילערהייט? [איז אויך נישט קיין אומגליק. לאז זיך דאכטן. גאר אן א היידל. מיט דער מאדע. איז האס, א צער-בעל-חיים? אדרבה!] מיין שלימול שטייט זיך גאנץ רויק. עס זאל דאס אים אנהויבן צו און. ער לאזט א מאל דערביי אראפהענגען די אונטערשטע ליפ. [ארסגעשטעקדיק א שפיץ צינגל] און עס דאכט זיך גאר, ער לאכט מיט די ציין. גאר ווי להבדיל א מענטש. מאכט זיך א מאל. ער האט נישט וואס צו עסן. שטייט ער זיך פארטראכט מיט ארפגעשטעלטע ארעזן. קוקדיק אין בידל. אויף די ספרים עפעס אזוי, אז מען האלט געמענט שחערן. ער פארשטייט דערנען זייער גוט מיט זיין פערדישן מוח און נעמט עס ארץ זינע פליס עפעס גאר ווי א טריילענער למדן. טאקע... נישט דאס בין איך ארסן.

10 [מלא איז פארראנגט. ברוך-השם, ארפן שול-הויף דאס פערדל, און אליין נעמט מען זיך א פלאץ אין בית-המדרש. ביי טאג צעלייגט מען זיך דארט פאן עולם מיט ספרים ארפן לאנגן, פארשמאלצעוועטן טיש, האס ביים ארינגאנג לעבן אויזן, און ביי נאכט צעלייגט מען זיך אליין ארץ א באנק דארט, ווי ביים טאגן אין ווינהויז, און מע שלאפט אויף וואס די העלט שטייט. און דאס דאזיקע גאנצע שטיקל עולם-הזה, ארום און ארום, האט איר עס אומיסט בכבוד-גדול!...

3. מתוך 416 ספרים 25

11 אס פן, אריב יא אזוי, אריב שלעפעניש, ארומוואגלעניש און קבניש. איז דאך די קשיא, וועלכעס זשע גוט יאר האט מיך געטראגן צו ספרים? און וואס האלט איך מיר

עד-היום אין אזא מין סחורה? ס'איז מיר אפילו שווערלעך דערויף צו ענטפערן. נאך איך-ברירה...

12 רבותי, איך בין זיך מדה! א מין חולשה אורינע האב איך פון קליינעוויץ אויף. נישט פאר זיך געדאכט, וואס אויף זייער לשח הייסט עס: 'ליבשאפט צו דער נאטור'. דאס הייסט צו אלצדינג, וואס וואקסט, וואס שפראצט, וואס לעבט, וואס געפינט זיך אין דער וועלט. עס ציט מיר, ציט, ניט פאר איך געזאגט געווארן. עס קריכט מיר א מאל אין קאפ א צאצקעלע, א שייך פנימל, א בילד, א געשטאלט — א גרעוועלע, א בימעלע, א ריזעלע, א פיגעלע/סטריטש, סטייטש, וועט מען זאגן, ווי שעמט זיך עס נישט א ייד מיט א בארד, א ייד א נצרך, א באווייכטער, א טאטע פון קינדער, וואס באדארף בדרך-הטבע זיך זארגן... טראכטן, קלערן תכלית-זאכן, און גאר א חוץ דעם, ווי שעמט זיך נישט גלאט סתם א ייד אין זינען האבן נארישקייט, נאטור-שמור, קונדייסקע זאכן? איר, איך ווייס, ווייס זייער גוט, אז אורינס פאסט נישט פאר א יידן, נאר וואס זאל איך פארט טאן, אז דאס איז ביי מיר, לא-עליכס, אזא געברענער מיחוש, א יצר-הרע, וואס ציט מיר דערצו ווי א מאגנעט, און נאך ווען? עפעס ווי אויף צו להכעיס דווקא אין דער מיט באשעפטיקונג מיט עפעס ערנצעס, וויכטיקס, ווי שטעלט דירשקייט, א שטייגער, און מיט פרנסה-זאכן, אין דער מיטליקדער-לכנה — שטעלט איך פאר בשעת איך רעכטן זאגעניש, שאקלעניש צווישן דעם עולם, טוט עס מיר א צי ארויף צום שיינעם, אויסגעשטערנטן בלרען הימל מיט דער פארטראכטער, מדה-שחורהדיקע לבנה, מלא-חן, עס טראכט זיך, גאט ווייס וואס, עפעס ליכטיקע צורות, שיינע, ברענעדיקע, פארטראכטענדיקע ארגן, א זיפצעניש, געדיכטע צווינגנהאפ-טיקע לינדן-ביימער, און פרעגט מיר בחסם, וואס דאס מויל מ'הנס בעבעט דארט אורינס. יענער צו מיר: שלום-עליכס! און איך צו אים: לכה דודי לקראת כלה... דאס גלייכן איז מיט דעם אחרונ, מיט דעם לולב, מיט די הושענות, און פארגעס די מצווה, דעם 'לשם ייחד', וואס דרינגען: קודשא בריך הוא מיט דער שכינה אין דער זייט, מיר טוט הנאה ווי שייך, ווי פריש, ווי זיי שמעקן א מחיה, דער עניינצום תשליך גיין-אזא יידישע ערנצע זאך, אפשאלען זיך פון די עבירות, ווערט ביי מיר גאר א שיינער שפאציר, ביים זאגעניש דארט פארקוקן מיר זיך די אריגן אויפן טיך, ארפן גרינעם געמיינען, וואס ציט זיך אים אויף יענער זייט העטהעט ווייט, און זע פאר מיר א ליפנדיק, מורמעלדיק וואסערל, שטאלץ-שווימענדיקע גענדן, עס ווייעט א ווינטל, עס שושקען זיך הויך-געוואקסענע 'טשערעט', עס שווענקט זיך, עס שפיגלט זיך א הושענא-ביימל, אנווינגנדיק זיך מיט די צווינגלעך אין וואסער, לויטער איז דער הימל, די לופט פריש, א געטלעכע שטיקייט אין טאלן, בערגלעך און וועלדלעך ארום און ארום, עס ציט עפעס ביי דער נשכה, עס בענקט זיך, גלוסט זיך — איר, רבונות-של-

44 מיין פערדל שטייט ארסגעשפרייט מיט דעם פליס צום האגן און עסט, אריב ער האט נאך, סיישקע פון 18 ארסגעשפרייט לאנטעך, האט איר צוגעבונדן פון איין זייט צו די קאוועס און פון דער אנדערער זייט צו ביידע אין דער הויך ארפגעשטעלטע האלאבלעס. יידישע קיטער פארגעבענען זיך שטילערהייט און ריטן געשמאק סטרונעס פון זיין עק, זעבען, און ער, שלימול, שטייט זיך גאנץ רויק. —
45 און עס דאכט זיך גאר דענסטמאל, ער לאכט עפעס מיט די ציין.
46 אז מאכט זיך א מאל.
47 און קוקט אין בידל אויף די ספרים.
48 און נעמט עס ארץ זינע פליס אלסער טאך פיל בעסער ווי ען אנדער בעלפער, מחילה.

הנה, רק טוענים את העגלה, מכסים אותה ביריעה, כאילו היתה זו מרכבה עם כילה, להבדיל, ויוצאים לדרך בשלום, בלי חיפוף, הלך וגרוד. אין צורך בצלצולי פעמן. אפשר להסתפק בחריקת הגלגל. אין גם צורך להתאכסן באכסניות, ולהזמין חדרים מיוחדים עם כל המתרחות. אפשר לגשת ישר אל בית-המדרש. העגלה הישאר בחצר בית-הכנסת, הסוס המותר יעמד במקומו ויאכל מן התבן שבשק, הפרוש לפניו בין היצולים המורמים. אלא מאי? נערים פוחחים מתגנבים ומורטים מתוך זנבו שערות למיתרים? (גם זה אינו אסון. היא הדבר דומה כאילו הוא נוהג לפי האופנה, כלומר בכלל בלי זנב. אלא מאי? צער בעלי חיים? אדרבה!) השלומיאל שלי ניצב לו בשלווה גמורה, אדיש מכול וכול, ולא אכפת לו מה קורה סביבו. לפעמים הוא משרבב את שפתו התחתונה, [מוציא קצה של לשון], ונדמה כאילו הוא צוחק בחשיפת שיניו. ממש כמו בך אדם, להבדיל. קורה לפעמים, שאין לו מה לאכול, ואז הוא עומד לו שקוע בהרהורים, אחזיו וקורות, ומסתכל אל תוך הכילה. מבטו אל הספרים אומר — כך אפשר ממש להישבע — שהוא מבין בהם היטב, במוח-הסוסים שלו, וחופס עניין באמצעות כליו ולפי דרכו, ממש כמו למדן ממלח... אך אין זה מענייני.

10 [מלא, סידרתי, ברוך-השם, את סוסי בחצר בית-הכנסת, ובעצמי הריני נכנס ותופס מקום בבית-המדרש. ביום אני פורש לפני הקהל את הספרים על גבי השולחן הארוך ואכול-הוזהמה, העומד קרוב לכניסה ליד התנור, ובלילה אני שוכב לי אפרקן על גבי אחד הספסלים, כאדם השריר באחת-אביו, וישן שנת ישרים באין מפריע. הנה את כל אותו פירור של הנאה מהעולם-הזה, הכול מכול ובסך הכול אני מקבל חינוך אין-כסף, ובכבוד גדול!...

11 אס אמנם כך, אס כבר נטלתי על עצמי חיים של טלטל-דרך, שוטטות ואורחות קבצנות, בכל זאת נשארת בעינה הקושיה, איזה רח נשא אותי אל הספרים דווקא? ומפני מה אני עדיין מחזיק ביד

סחורה ממין זה? אמנם קשה לי במקצת להשיב על קושיה זו, אך אין ברירה...

12 רבותי, הריני מדה ומתודה! חולשה יש לי כזאת, מאז ימי ילדותי, לא עליכס ולא על בני-ישראל, שבלשונם זה נקרא: 'האהבה אל הטבע', והיינו האהבה לכל מה שנובט, צומח, פורח, לכל מה שחי וקיים בעולם. אני נמשך, לבי נמשך, לא עליכס. עיני שחפת לפעמים כמין צעצוע, פרצופן נחמד, תמונה, דמות — עשב, אילן, שיח-ורדים, כנף-רננים, הייחן, הייחן, יאמר, כיצד אינו מתבייש יהודי בעל-זקן, יהודי נצרך, בעל לאשה, אב לילדים, שהיה צריך, בדרך הטבע, לאונג... לחשוב, להתעמק בעניינים-של-תכלית, יתר על כן, כיצד אינו מתבייש יהודי פשוט, סתם יהודי, לתת את דעתו על הבלים ושטריות, טבע-שמכע, מעשי-קונדס? איר, יודע אני, יודע גם יודע, שאין זה יאה ואין זה נאה ליהודי, וכי מה אעשה בכל זאת שזה אצלי, לא עליכס, מין מיחוש מלידה, מעין יצר-הרע, המושך אותי כמו אבן-שואבת, ועוד מתי? כמו להכעיס — דווקא אנכי עיסוק במשהו רציני וחשוב, כגון יהדות, למשל, או ענייני-פרנסה, תוך כדי 'קידוש לבנה' — תארו בנפשכם, בעיצומה של התפילה והאמירה מתוך התכוונות הלב ובתנועות הגוף הנכונות, בקרב קהל-המתפללים, אני חש לפתע משיכה למעלה, אל השמיים הכחולים והיפים, זרועי הכוכבים, עם הלבנה העצובה, המהורהרת והאתונה במרה-שחורה, והכול מלא חן, מתרועעויות בי מחשבות, אלוהים יודע מה, מעין צורות וזהרות-נוהרות, עיניים יפות, לווהות, כאחוזות הרהורים, אנתות, לחשים, עצמי-תירה סבוכים, עתיר-ענינים, ושאלרנא אותי בנקיטת חפץ, מהו זה שפי מברכר ומשמיע עכשיו — ולא אדע להשיב, הוא אלי: שלום עליכס! ואני אלי: לכה דודי לקראת כלה... והוא הדין עם האחרונ, עם הלולב, עם ההושענות, אני שוכח את המצווה, את הלשם ייחד' שבוה: קודשא-ברוך-הוא עם השכינה כאילו נחיים הצדה — ואני נהנה מיופים, מרעננות ומניחוח-ריחם המתהדר נפשות. עניין ההליכה ל'תשליך', עניין יהודי ורציני כל-יך, לנער ולהתנער מן העבירות, הופך אצלי לטיול יפה, תוך כדי אמירה נמשכות עיני להביט אל הנהר, אל האחו הירוק, המשתרע הרחק הרחק מעבר לגדה השנייה, הריני רואה לפני פלג-מים זורם ומשקשק, ברוחיים גאי-צוואר שטים, רוח קלה נושבת, המורביית הגבוהות מתלחשות, ערבה טובלת במים וכאילו משקיפה אל

44 מיין פערדל שטייט ארסגעשפרייט מיט דעם פליס צום האגן און עסט, אריב ער האט נאך, סיישקע פון 18 ארסגעשפרייט לאנטעך, האט איר צוגעבונדן פון איין זייט צו די קאוועס און פון דער אנדערער זייט צו ביידע אין דער הויך ארפגעשטעלטע האלאבלעס. יידישע קיטער פארגעבענען זיך שטילערהייט און ריטן געשמאק סטרונעס פון זיין עק, זעבען, און ער, שלימול, שטייט זיך גאנץ רויק. —
45 און עס דאכט זיך גאר דענסטמאל, ער לאכט עפעס מיט די ציין.
46 אז מאכט זיך א מאל.
47 און קוקט אין בידל אויף די ספרים.
48 און נעמט עס ארץ זינע פליס אלסער טאך פיל בעסער ווי ען אנדער בעלפער, מחילה.

בבואתה. בהרכינה את ענפיה לקראתם. השמים בהירם, האוויר רענן. שלוות-אלוהים אופפת את העמקים, הבעות והחורשות סביב. משהו צובט-מושך בנשמה, געגועים טמירים, מאויים כמוסים — הוי, ריבונר-של-עולם! — בלי לדעת בעצמי אל מה... לטייל טיולים — אלה הם חיי. בשדה, בחורש, הריני אדם אחר מאשר בעיר. אני בן-חורין, משוחרר מן העול. מה לי אשה, מה לי ילד, מה לי יהודי, מה לי דאגה? אני שואב נחת-רוח, מתמוגג מרוב תענוג למראה מעשי התולדה של הבורא, מתמסר בכל חושי וכאילו טובע בחוך עולמו היפה של הקדוש-ברוך-הוא!...

13 הנה היצר הרע הזה, לא עליכם, בני-ישראל, היה הומה ומהמה בתוכי: מדלי! ספר-הספרים — הוא-הוא ההולם אותך בדיוק. משפן אפוא כעבוב אפילו את מעט התכשיטים של אשתך, קנה לך סוס ועגלה, מלא אותה בספרים, וצא אל העולם. כן תרויח, לא תרויח ומהתהלך בה, מן ההתבוננות בדרך לכל מיני דברים רבי-עניין, אגב הנסיעה בדרך התפרקד לך בעגלתך כמו מלך, התבונן לכל פרט קטן כמעשי האל המופלאים ויצוריו, בהרים ובגיאיות, בשדות ובעירות. הסוס יגרור את רגליו לאט-לאט, ואתה תפקח עיניך, תביט ותביט. כך בדרך, ובבואך אל עירות, אל ערים, התבונן-נא אל היהודים למיניהם, אל דמיות נאות, בריות יפות, ברנשים משונים, נפשות לסוגיהן, גבות עקומים, אפים סולדים, אל ארוכי-ידיים עם אצבעות דביקות, כאלה וכאלה, מן הנוסח הישן החדש, תוכל לחבר עליהם מעשיות, לספר כהנה וכהנה.

14 כלום ירדתם לסוף דעתי, ילדי ישראל?
15 רעהה, לאחר נדידה בעולם כמשך זמן לא-מועט, שוב חזר ומהמהם בתוכי היצר הרע. קח, הוא מהמה, את הסיפורים שיש לך לספר על היהודים, מכל אותה התקופה שאתה מתגלגל ביניהם, והבא אותם לדפוס! אין דבר, מן הראוי שיקשיבו, זה לא זיק להם, חלילה!

16 טא! — נמלכתי בלבי — מהיכא תיתי, יהיה כדבריו.

17 נדמה, כבר אמרתי את הכול, רצאתי יד חובתי, מכל-מקום — אינני אלא בן-אדם. אפשר ששכחתי דבר-מה, אם אןכר בו, הריני מבטיח, בלי-נדור, שלא אחמיץ לספרו באחד מספרי הבאים. יתר על כן, אם מישהו תרחק שעתו ורצה דווקא מיד לדעת 'כל דבר

שורש', הרי הוא רשאי להטריח את עצמו ולכתוב אלי. הוא יקבל מדי חשובה ברורה ובמהרה.
18 כתובתי היא: מנדלי יודלרצ'י מוכרז קקרמו אוב גורודי צביצ'יצ'י. את התואר 'גוספודינו יקריו' אין צורך להוסיף. [אין דבר], מי שצריך לדעת — ידע בלא-רהי.

(1) למדלי יודלרצ'י מוכר הספרים בעיר צביצ'יצ'י.
(2) לארון היהודי.
(3) בנוסח 1879 יש טיסקה, שהושמטה להלן, וזו לשונה: 'הסו, הסו רבותי עיקר שכותי, טוב, בחיי, שזכרתי בזמן, מהנגם של סופרנו היהודים הוא, כידע, להכניס את נשוחיהם, הצנעות והחסדות, אל ספריהם ולפרש בששוחיהן, או לפחות לצייץ אותן באמצעות תחבולה בראש-תיבות, וכן להלל ולשבח את טוב לבן ואת טהור-אמונתן ואדיקותן, ובכן, בודאי תרצו לדעת, לפחות, מה שמה של רעייתי, הצדק אחכם. הסו, שמה ינשה!'

עולם! — אליין נישט צו וויסן וואס... שפאצירן גיין איז מיין לעבן. אויפן פעלד, אין וואלד בך איך גאר ניט דער, וואס אין שטאט, כ'ביך פריי, אויסגעטאן פון יאך, וואס מיר ווייב, וואס מיר קינד, וואס מיר ייד, וואס מיר זארג? איך שעפ נחת, גיי אריס פאר תענוג פונעם אייבערשטנס ווערק, גיב מיך איבער מיט אלע חושים און דער ווי דערטרונקען אין גאטס וועלט דער שיינער!...

13 אט דער יצר-הרע, נישט פאר אייך געדאכט, יידישע קינדער, ער האט עס אין מיר געבורטשעט: מענדל! דער האנדל מיט ספרים איז פאר דיר ווי אַננעמאסטן. פארועץ באדי אַ משכח, דעם ווייבס ביסל צירונג, קרף אַ פערד-אין-וועגעלע, פאק עס מיט ספרים און לאז זיך און דער וועלט. יא פארדינען, נישט פארדינען — אלץ איינס, דער עיקר איז דאס אַרומפאָרן, דאָס פאַרגעניגן וואָס דו וועסט האָבן פֿאַנעם אַנזען זיך, אָנהערן זיך אונטערוועגס שיינע זאַכן. פֿאַרנדיק אין וועג וועסטו זיך ליגן צעלייגט ווי אַ מלך ביי דיר אויפֿן וואָגן און צוקוקן זיך איטלעכס פֿיצל פֿון גאָטס קונציק שיינע ווערק און זיינע באַשעפֿענישן. אַרף בערג און טאָלן, אויף פֿעלדער און וועלדער, דאָס פֿערדעלע וועט זיך שלעפֿן פֿאַמעלעכן-פֿאַמעלעכן און דו וועסט זיך קוקן-קוקן, אַזוי — אין וועג, און קומענדיק אַן שטעטלעך, אין שטעט, וועסטו אַנקוקן מיני יידן, שיינע צורות, פֿינע-בריות, מאַדנע פֿאַרשוניען, אַלערליי נפֿשות, געקרימטע רוקנס, פֿאַרריסענע נעזער, לאַנג-הענטיקע, קלעפּיק-פֿינגערדיקע, אַזוינע און אַזוינע פֿונעם אַלטן און נייעם שניט, וועסט האָבן פֿון זיי צו דערציילן מעשיות; צו זינגען און צו זאָגן.

14 היינט פֿאַרשטייט איר שוין, יידישע קינדער?
15 אַצינד, נאָך אַ היפשע צייט אַרומפֿאָרן אין דער וועלט, בורטשעט אין מיר ווייטער דער יצר-הרע. נעם — בורטשעט ער — נעם דרוק אַפֿ מעשיות וואָס דו האָסט צו דערציילן פֿון יידן פֿאַר דער גאַנצער צייט אַרומשלאַנדערוען דינס צורשן זיי! נישקשה, זיי מעגן הערן, דאָס וועט זיי חלילה ניט שאַטן!

16 טא! — האָב איך מיך באַטראַכט — מהיכא-תיתי, לאַז זיך אַזוי!

Finale

17 דאכט זיך, אלצדינג אפגעזאגט און יוצא⁴⁹. איבעריקנס, בך איך דאך נישט מער ווי א מענטש. אפשר האב איך עפעס פארגעסן, וועל איך, דערמאנענדיק זיך, עס אריס-

זאגן, בלי-נדור, אין איינעם פון מינע שפעטערדיקע ביכלעך⁵⁰. און ווייטער, אויב עמעצער וועט קיין צייט נישט האבן באַלד טאַקע וועלן חיסן 'כל-דבר-שורשי'⁵¹, מעג ער זיך מטריח זיין מיר שרייבן, וועט ער אין גיכן פון מיר באַקומען אַ קלאַרע תשובה⁵².

18 מ'אדרעס איז: מענדעליו יודלעוויטשו מוכערז ספאָרעמו אוו גאָראַדי צביעטשיצ'י. דעם טיטל 'גאָספאָדינו יעוורעיו' באַדאַרף מען נישט שרייבן. [נישקשה], מען וועט אַזוי אויך וויסן⁵³.

49 דאכט זיך, איר האב שוין מינס יוצא געווען, אלצדינג אייך אפגעזאגט. און מעג שוין אנהרבן מיין סיפור-המעשה.

50 מענט איר מיר זיכער גלייבן, ארף מיין וואָרט, אַז זיי באַלד איך וועל מיך נאָך דערמאָנען, וועל איך עס גאַנץ געוויס צושטעלן אין איינע פון מינע מעשיות, וואָס איך האָב בדעה מיט גאָטס כוח איינע נאָך דער אַנדערער אַפצוהרוקן.

51 כל-שורשי-דבר, איטלעכס פֿיצעלע.

52 מעג ער זיך מטריח זיין צו מיר צו שרייבן און וועט באַקומען פֿון מיר אין גיכן אַ קלאַרע תשובה. שאַט, שאַט, רבותים! עיקר שכחתי. גוט, כילעבן, וואָס איך האָב מיך ביי צייטנס אַרומגעקוקט. דער מנהג פֿון אונדזערע יידישע מחברים איז, ווי איטלעכן איז באַקאַנט, אַריינצושטעלן זייערע ווייבער, די צנעות, און זייערע ספרים בפֿירוש מיט די נעמען. אַדער מיט אַ הסצאהלע דורך ראַשית-תיבות און אַפצולריבן אין טאַג אַרין זייער גוטסקייט און פֿרומקייט. בכּן, וועט איר דאָך אַזויאוי וועלן וויסן לכל-הפחות ווי מיין ווייב הייסט. און וועט טאַקע זיין זייער גערעכט. שאַט, די הייסט יענטע!